

El programa ICREA de la Generalitat de Catalunya

Des del DURSI es va promoure el programa d'incorporació de científics ICREA, amb l'objectiu d'impulsar i expandir el sistema de recerca a Catalunya. En la primera convocatòria del programa d'incorporació de científics ICREA, a tot Catalunya se'n van incorporar 32, cinc d'ells a la UPF. Enguany, hi ha hagut la segona convocatòria. (pàg. 2)

Entrevista a Salvador Barberà, director de l'ICREA

"Deixant a part la meua opinió personal, el resultat és bo no només per la qualitat de la gent que hem estat capaços d'absorbir, sinó també per la qualitat de la gent a la qual de moment no hem pogut dir que sí, i que esperem poder-los-ho dir en les convocatòries successives." (pàg. 7)

Entrevista a Josep Fontana

"La por mateixa que els canvis que es puguin produir acabin enduent-se massa coses pel davant, fa que entre aquells que tenen coses a defensar, essencialment propietats, engueguin una mena de procés que constitueixi un règim nou estable, que deixa completament salvades les seves propietats. Això sí, a costa que alguns en paguin la factura." (pàg. 12)

Control solar: UV

Un equip d'estudiants de tercer cicle del Departament de CEXS ha guanyat el premi EXPORECERCA JOVE i el premi Expo Science Europa 2002 amb el projecte d'un sistema fotosensible a la llum ultraviolada, que indica el moment a partir del qual es produeix un excés d'exposició a la radiació solar. (pàg. 19)

Què ofereix la biblioteca a la recerca?

Les biblioteques universitàries sempre han tingut una clara autoconcepció d'instrument essencial de suport per a les activitats de recerca que es realitzen a la universitat en què s'inscriuen. (pàg. 16)

També en aquest número: **11**

Tribuna oberta (pàg. 11)

Activitats (pàg. 19)

Premis (pàg. 19)

Tesis (pàg. 20)

NÚMERO 11 NOTÍCIES DE

R E C E R C A

MARÇ 2002/
JULIOL 2002

UNIVERSITAT
UPF
POMPEU FABRA

El programa ICREA de la Generalitat de Catalunya

Des del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya es va promoure el programa d'incorporació de científics ICREA, mitjançant la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats, en la qual també participa la Fundació Catalana per a la Recerca.

Aquesta iniciativa és un dels eixos més importants de la política del Departament per impulsar i expandir el sistema de recerca a Catalunya, amb la incorporació de més investigadors, de qualsevol àmbit, i l'atorgació de nous recursos per a la seva recerca.

En la primera convocatòria del programa d'incorporació de científics ICREA, a tot Catalunya se'n van incorporar 32, cinc d'ells a la UPF. Enguany, hi ha hagut la segona convocatòria.

Nom: **Pau Baizan.**

Lloc i any de naixement: **Molins de Rei, 1962**

Doctorat: **Universitat Catòlica de Lovaina (Bèlgica), 1999.**

Departament: **Ciències Polítiques i Socials.**

Principals línies de recerca: **estat del benestar i famílies, mètodes event-history analysis, demografia de la joventut.**

Principals treballs publicats:

BAIZÁN, P.; AASSVE, A.; BILLARI, F. C.

"Cohabitation, marriage, first birth. The interrelationship of family formation events in Spain". *European Journal of Population*. [En premsa].

BAIZÁN, P.; MICHELIN, F.; BILLARI, F. C.

"Political Economy and Life Course Patterns: The Heterogeneity of the Occupational, Family and Household Trajectories of Young Spaniards". *Demographic Research*, 6 (8). 2002. Pàg. 191-240.

BAIZÁN, P. *Formation des ménages et migrations. Analyse biographique de trois générations espagnoles, (Household Formation and Migration. A Life Course Analysis of Three Spanish Birth Cohorts)*. Academia-Bruylant/L'Harmattan: Louvain-la-Neuve, 2002. 229 pàg.

BILLARI, F. C.; PHILIPPOV, D.; BAIZÁN, P.

"Leaving home in Europe: a comparative overview on cohorts born around 1960". *International Journal of Population Geography*, 7 (5). 2001. Pàg. 339-356.

BAIZÁN, P. "Transitions to adulthood in Spain". A: CORIJN, M.; KLUZING, E. (ed.). *Transitions to Adulthood in Europe*. (European Studies of Population, 10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2001. Pàg. 279-312.

BAIZÁN MUÑOZ, P.; DUCHÈNE, J. "Ménages et normes sociales en Belgique: vers une plus grande diversité?". *Recherches Sociologiques*. Vol. 31 (1). 2000. Pàg. 123-134.

Podeu fer una breu descripció de la vostra recerca?

Estudio les interaccions entre els esdeveniments demogràfics i els socioeconòmics, a nivell individual, durant l'etapa de joventut. En particular m'interesso pel paper dels factors polítics i institucionals en la formació de les famílies i la fecunditat. La meua perspectiva és principalment quantitativa, longitudinal i multinivell, i faig servir dades de tipus panel o retrospectives.

La perspectiva multinivell fa referència a intentar examinar l'impacte dels diversos contextos en els quals l'individu està situat sobre el seu comportament. Aquests contextos poden ser la llar on viu, la ciutat, la classe social, etc. Òbviament, els individus que comparteixen un mateix context poden tenir coses en comú, i l'anàlisi estadística ho té en compte.

Les enquestes panel consisteixen a fer preguntes a una mateixa persona diverses vegades al llarg del temps. Per exemple, un cop a l'any durant set o vuit anys. L'objectiu és aconseguir una major precisió en les respostes (per exemple, sobre els ingressos) i fer possible que l'individu no "racionalitzi" o adapti les respostes al que ha estat el seu comportament, aconseguint així informació sobre les actituds o les intencions vers un determinat comportament abans que el comportament tingui lloc.

A quin equip us integreu?

Treballaré al Departament de Ciències Polítiques i Socials, amb Gösta Esping-Andersen i Elisabet Almeda, entre d'altres.

Com valoreu el programa ICREA d'incorporació de científics?

A mi em permetrà d'investigar a Catalunya (actualment estic a Alemanya), i de col·laborar amb un grup d'investigadors d'alt nivell.

Més informació:

A/e: baizan@demogr.mpg.de
<http://www.demogr.mpg.de>

Nom: **Héctor Geffner.**

Lloc i any de naixement: **Buenos Aires, 1959.**

Doctorat: **Universitat de Califòrnia a Los Angeles (UCLA), EUA; 1989.**

Departament: **Tecnologia.**

Principals línies de recerca:
intel·ligència artificial.

Principals treballs publicats:

GEFFNER, H. "Perspectives on Artificial Intelligence Planning". *Proceedings Eighteenth National Conference on Artificial Intelligence (AAAI-2002)*. 2002. Cambridge: AAAI/Massachusetts Institute of Technology Press.

BONET, B.; GEFFNER, H. "Heuristic Search Planner 2.0". *Artificial Intelligence Magazine*. Vol. 22 (3). 2001. Pàg. 77-80.

BONET, B.; GEFFNER, H. "Planning as Heuristic Search." *Intelligence Magazine*. Vol. 129 (1-2). 2001. Pàg. 5-33.

BONET, B.; GEFFNER, H. "Planning and Control in AI: a Unifying Perspective". *Applied Intelligence*. Vol. 14 (3). 2001. Pàg. 237-252.

GEFFNER, H. "Functional Strips: A more flexible language for planning and problem solving". A: Minker, Jack. (Ed.). *Logic-Based Artificial Intelligence*. Kluwer, 2000.

GEFFNER, H. "High Probabilities". *Model Preference and Default Arguments. Minds and Machines*. Vol. 2. 1992. Pàg. 51-70.

GEFFNER, H.; PEARL, J. "Conditional Entailment: Bridging two Approaches to Default Reasoning". *Artificial Intelligence Journal*. Vol. 53. 1992. Pàg. 209-244.

GEFFNER, H. *Default Reasoning: Causal and Conditional Theories*. MIT Press; Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, 1992.

Podeu fer una breu descripció de la vostra recerca?

La meua feina se centra en la modelització i la resolució de problemes de decisió. En aquesta feina hi ha tres aspectes fonamentals: models matemàtics per descriure els diferents tipus de problemes de decisió que es tenen en compte, llenguatges de representació per descriure aquests problemes de manera convenient i algorismes per resoldre els models de manera efectiva.

Més precisament, els models involucren canvis del sistema i d'un entorn i les observacions. Els llenguatges de representació són extensions de diferents fragments de la lògica de primer ordre i els algorismes que tenen a veure amb la cerca heurística i la programació dinàmica. El resultat d'aquests treballs són *planners*: programes que accepten una descripció de problemes de decisió seqüencial i que automàticament computen una solució, en certs casos, òptima.

També he treballat en models de raonament plausible i models de raonament causal i temporal. Eventualment m'interessaria també utilitzar aquests i altres desenvolupaments en intel·ligència artificial, per modelar, analitzar i comprendre millor temes com ara sistemes de creences (*belief systems*), diàlegs i argumentació, i l'ensenyament del pensament crític. Per ara, de tota manera, em dedico a temes més definits, amb un enfocament majorment matemàtic i computacional.

A quin equip us integreu?

Estic en el Departament de Tecnologia, on treballa en la creació d'un grup de recerca en intel·ligència artificial. Ja tenim alguns professors joves treballant en el tema, alguns professors visitants, i esperem poder comptar pròximament amb la participació d'estudiants de doctorat i postdoctorat. També ens relacionem amb grups que fan una recerca propera a altres universitats, tant a Barcelona o a Espanya, com a la resta d'Europa.

Com valoreu el programa ICREA d'incorporació de científics?

El programa ICREA permet la incorporació ràpida i estable d'investigadors de bon nivell a les universitats catalanes, i evita dificultats i tràmits burocràtics que, d'altra banda, farien les coses molt més difícils, tant per als investigadors com per a les universitats.

Crec que la idea està molt bé, i em sembla que pot tenir un impacte molt positiu. Encara resten per afinar alguns temes, com ara el finançament de la recerca que han de fer els professors adscrits al programa ICREA, almenys a curt termini, i per als professors que no s'incorporen a grups ja establerts.

Més informació:

A/e: hector.geffner@tecn.upf.es
www.ldc.usb.ve/~hector/

NOTÍCIES DE
R E C E R C A ₃

Nom: **Robin Hogarth.**

Lloc i any de naixement: **Simla (Índia), 1942.**

Doctorat: **Universitat de Chicago, 1972.**

Departament: **Economia i Empresa.**

Principals línies de recerca: **psicologia dels processos de presa de decisió i judici; procés d'aprenentatge; aplicació de principis normatius limitadors en persones i organitzacions; teories de la racionalitat, inferència, intuïció, causalitat i creativitat.**

Principals treballs publicats:

HOGARTH, R. M. **"Cognitive processes and the assessment of subjective probability distributions". *Journal of the American Statistical Association*, 70. 1975. Pàg. 271-289.**

EINHORN, H. J., HOGARTH, R. M.

"Confidence in judgment: Persistence of the illusion of validity". *Psychological Review*, 85. 1978. Pàg. 395-416.

HOGARTH, R. M. ***Judgement and choice: The psychology of decision.* Chichester: John Wiley & Sons, 1980/1987.**

EINHORN, H. J., HOGARTH, R. M.

"Behavioral decision theory: Processes of judgment and choice". *Annual Review of Psychology*, 32. 1981. Pàg. 53-88.

EINHORN, H. J., HOGARTH, R. M. **"Ambiguity and uncertainty in probabilistic inference". *Psychological Review*, 92. 1985. Pàg. 433-461.**

EINHORN, H. J., HOGARTH, R. M. **"Judging probable cause". *Psychological Bulletin*, 99. 1986. Pàg. 3-19.**

HOGARTH, R. M., KUNREUTHER, H. **"Risk, ambiguity, and insurance". *Journal of Risk and Uncertainty*, 2. 1989. Pàg. 5-35.**

HOGARTH, R. M., & EINHORN, H. J. **"Order effects in belief updating: The belief-adjustment model". *Cognitive Psychology*, 24. 1992. Pàg. 1-55.**

HOGARTH, R. M., & KUNREUTHER, H.

"Decision making under ignorance: Arguing with yourself". *Journal of Risk and Uncertainty*, 10. 1995. Pàg. 15-36.

HOGARTH, R. M. ***Educating intuition.* Chicago: The University of Chicago Press, 2001.**

Podeu fer una breu descripció de la vostra recerca?

En termes generals, les persones poden prendre decisions de dues maneres: segons models analítics o bé intuïtius. Jo miro de comprendre les condicions sota les quals les persones prenen millors decisions seguint el model analític o senzillament quan confien en les seves "intuïcions". A més de l'elucidació del rerefons en psicologia teòrica, aquesta recerca té implicacions importants.

Com s'ha d'ensenyar a les persones a prendre decisions? Els acadèmics tendeixen a creure que això es dona de manera explícita. De tota manera, com que hi pot haver algun aprenentatge, tant tàcit com intuïtiu, potser podem trobar els mitjans per promoure'l.

En alguna feina relacionada, estic explorant noves metodologies per provar de capturar sobre la marxa els processos de decisió per tal que es puguin establir criteris sobre com i com de bé les persones prenem decisions.

A quin equip us integreu?
Estic fent la meua recerca en el Departament d'Economia i Empresa.

Com valoreu el programa ICREA d'incorporació de científics?

Em sembla un programa fantàstic i em considero molt afortunat per haver estat triat per participar-hi.

Més informació:

Robin M. Hogarth
A/e: robin.hogarth@econ.upf.es
www.econ.upf.es

Nom: **Marco Panza.**

Lloc i any de naixement: **Varese (Itàlia), 1958.**

Doctorat: **Universitat Estatal de Gènova, 1990.**

Departament: **Humanitats.**

Principals línies de recerca:

La meua recerca gira a l'entorn de la història i la filosofia de la ciència, concretament, de les matemàtiques. Treballo principalment en dos temes: els orígens de l'anàlisi matemàtica als segles XVII i XVIII i la natura de l'objectivitat matemàtica.

Principals treballs publicats:

PANZA, M. ***La forma della quantità. Analisi algebrica e analisi superiore: il problema dell'unità della matematica nel secolo dell'illuminismo.* (Cahiers d'Histoire et de Philosophie des Sciences). Vol. 38 i 39. 1992. Pàg. I-XXII + 1-370. [Tesi].**

PANZA, M.; SALANSKIS, J. M. (ed.).

***L'objectivité mathématique. Platonismes et structures formelles.* Paris: Masson, 1995.**

PANZA, M.; OTTE, M. (ed.). ***Analysis and synthesis in Mathematics.* Kluwer, Boston Studies in the Philosophy of Science, Dordrecht, Boston, Londres. 1997.**

PANZA, M. ***Nombres. Eléments de mathématiques pour philosophes.* Paris: Diderot. 1999. Pàg. 1-443.**

PANZA, M. **"Introducción". A: NEWTON, I *Tratado de métodos de series y fluxiones.* Mèxic: Servicios Editoriales de la Facultad de Ciencias, UNAM, 2001. Pàg. 1-56. (Mathema).**

PANZA, M. ***Isaac Newton.* Paris: Les Belles Lettres. [En premsa].**

PANZA, M.; ÁLVAREZ, C. (ed.) ***Logíc and Mathematical Reasoning,* 2002. [Número especial de Synthese].**

Podeu fer una breu descripció de la vostra recerca?

Breument, la meua recerca gira a l'entorn del coneixement matemàtic, la història, els orígens i l'objectivitat. És un fet que la història i la filosofia de les ciències s'entenen, en la majoria dels casos, com a dos dominis de recerca.

Personalment, em sembla que en filosofia de la ciència hi ha tres aproximacions dominants diferents. En primer lloc, s'entén com una col·lecció de criteris externs sobre les teories científiques, amb els quals es vol oferir una justificació o apreciació "filosòfica" independent del contingut tècnic. En segon lloc, es concep com una recerca abstracta que tracta dels aspectes metodològics o estructurals del coneixement científic, entès en general. En tercer lloc, se l'assimila a consideracions fundacionals o lògiques, en termes més generals, relacionades amb l'estructura formal d'algunes teories o disciplines científiques.

La primera d'aquestes aproximacions es combina sovint amb la concepció de la història de la ciència, que intenta reconstruir les influències mútues entre el pensament filosòfic i el pensament científic, capaç de mostrar una dialèctica d'idees generals. Des d'aquest punt de vista, la unitat entre la història i la filosofia de la ciència exclou la característica essencial de les teories científiques: el seu contingut tècnic. En altres casos, la història de la ciència es veu tant com una reconstrucció sociològica purament documental d'alguns fets, com una exposició cronològica de les principals troballes obtingudes a partir d'una determinada teoria. Finalment, de vegades se la considera com l'anàlisi d'un determinat nombre de textos relacionats els uns amb els altres per alguna raó.

Sóc lluny de negar l'interès d'un gran nombre de troballes, tant filosòfiques com històriques, obtingudes segons aquestes aproximacions. De tota manera, durant el darrer any he mirat de desenvolupar i seguir una perspectiva ben diferent que s'acosta més a una unificació intrínseca de la recerca tant filosòfica com històrica sobre les matemàtiques i la ciència matemàtica. La meua recerca és estudiar els orígens de determinades teories matemàtiques; per exemple, comprendre les raons que han fet aquestes teories d'una determinada manera. Segons la meua opinió, això significa estudiar el coneixement matemàtic *in concreto*, cercant l'objectiu filosòfic típic des d'una perspectiva històrica.

En els darrers anys, la meua recerca ha avançat en dues direccions complementàries. Des del convenciment que no hi ha un altre coneixement que el que els humans han obtingut al llarg de la història, he mirat d'esbossar primer un nombre de categories conceptuals necessàries per descriure les matemàtiques com una activitat humana. Més concretament, he mirat de comprendre les característiques essencials d'una activitat humana capaç de produir —en particular en situacions històriques— alguns sistemes d'objectes, que reconeixem com a teories matemàtiques. Específicament, he mirat d'arribar a una noció acurada d'objecte matemàtic capaç de incloure tant l'estabilitat de les teories com la seva dimensió històrica. En segon lloc he mirat de reconstruir els orígens de l'anàlisi concebut com una teoria matemàtica particular. Per això, vaig buscar els caràcters essencials de la geometria d'Euclides i vaig mirar de mostrar com, de la seva geometria, entre els segles xvi i xviii, va néixer una nova teoria representada pels treballs de

Viète, Descartes, Wallis, Newton, Euler i Lagrange.

Ara, la meua tasca és seguir en aquestes direccions, amb la intenció d'integrar més fortament els dos aspectes de la meua recerca. Les raons que fan que una teoria matemàtica sigui com és no depenen de la participació de les idees dialèctiques, sinó d'una xarxa d'actes humans que condueixen fins a la seva edificació. En conseqüència, no busco les condicions de possibilitat del coneixement en general, sinó les condicions de realitat del coneixement en particular. La meua intenció és obtenir una descripció i una caracterització plausible de les matemàtiques com una activitat humana que té lloc en la història, però sent capaç de produir algunes estructures estables treballant-les com peces d'una realitat que el coneixement matemàtic suposadament descriu. Aquestes estructures consisteixen de sistemes d'objectes intencionals; per això la meua perspectiva és la d'una fenomenologia històrica de les teories matemàtiques.

A quin equip us integreu?

Al grup d'Història de la Ciència del Departament d'Humanitats.

Com valoreu el programa ICREA d'incorporació de científics?

El programa ICREA és un esforç molt valuós per construir el potencial de recerca de les universitats catalanes, que reforça els lligams amb la comunitat internacional. Em sento honorat de pertànyer al petit nombre d'acadèmics que han obtingut aquesta plaça. El programa ICREA desenvolupa les tasques en diferents dominis, i tot i que la seva organització interna encara ha de ser definida en gran part, sembla que s'està treballant en la direcció correcta, promovent intercanvis interdisciplinaris, organitzant tallers internacionals i convidant acadèmics a visitar-nos durant uns mesos uns quants anys.

Els responsables del govern de la UPF, especialment els que s'encarreguen de la política científica, estan fent un esforç notable per integrar a la Universitat els acadèmics incorporats pel programa ICREA, garantir-los les millors condicions de treball possibles i donar-los suport en les seves necessitats. El mateix esforç hauria de ser fet, més concretament, pels departaments.

Nom: **Ricard Solé.**

Lloc i any de naixement: **1962**

Doctorat: **Universitat de Barcelona, 1991.**

Departament: **Ciències Experimentals i de la Salut.**

Principals línies de recerca:

La nostra investigació se centra en l'evolució de xarxes d'interaccions en biologia, des del genoma fins al llenguatge humà o els ecosistemes.

Principals treballs publicats:

SOLE, R. V.; MANRUBIA, S. C.; BENTON, M.; BAK, P. "Self-similarity of extinction statistics in the fossil record". *Nature*, **388**. 1997. Pàg. 764-767.

SOLE, R. V.; VALVERDE, S. "Information transfer and phase transitions in a model of Internet Traffic". *Physica A*. **289**. 2001. Pàg. 595-605.

SALAZAR-CIUDAD, I.; NEWMAN, S. A.; SOLÉ, R. V. "Phenotypic and dynamical transitions in model genetic networks I. Emergence of patterns and genotype-phenotype relationships". *Evolution and Development*, **3**. 2001. Pàg. 84-94.

SOLE, R. V.; MONTOYA, J. M.; ERWIN, D. H. "Recovery from Mass Extinction: Evolutionary Assembly in Large-Scale Biosphere Dynamics". *Phil. Trans. Royal Soc.*, **357**. 2002. Pàg. 697-707.

SOLE, R. V.; ALONSO, D.; MCKANE, A. "Selforganized Instability in complex ecosystems". *Phil. Trans. Royal Soc.*, **357**. 2002. Pàg. 667-681.

MIRALLES, R.; FERRER, R.; MOYA, A.; SOLÉ, R. V.; ELENA, S. "Multiple infection dynamics has pronounced effects on the virulence of RNA viruses". *Journal of Evolutionary Biology*, **14**. 2001. Pàg. 654-662.

FERRER CANCHO, R.; SOLÉ, R. V. "The small world of human language". *Proceedings of the Royal Society B*, **268**. 2001. Pàg. 2261-2266

SOLE, R. V.; THERAULAZ, G. "Turing-like Instabilities in Experimental Ant Colonies". *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*. [En premsa, 2002].

Podeu fer una breu descripció de la vostra recerca?

La nostra recerca sobre l'estructura de xarxes biològiques complexes té com a objectiu final comprendre quins mecanismes són els responsables de l'emergència d'aquestes xarxes i el seu significat adaptatiu. El nou marc teòric que està revolucionant la nostra comprensió de la complexitat pot permetre respondre algunes qüestions fonamentals plantejades per diferents investigadors sobre l'origen de la complexitat biològica, la seva evolució i la robustesa dels sistemes biològics davant dels canvis ambientals, les mutacions, etc.

A quin equip us integreu?

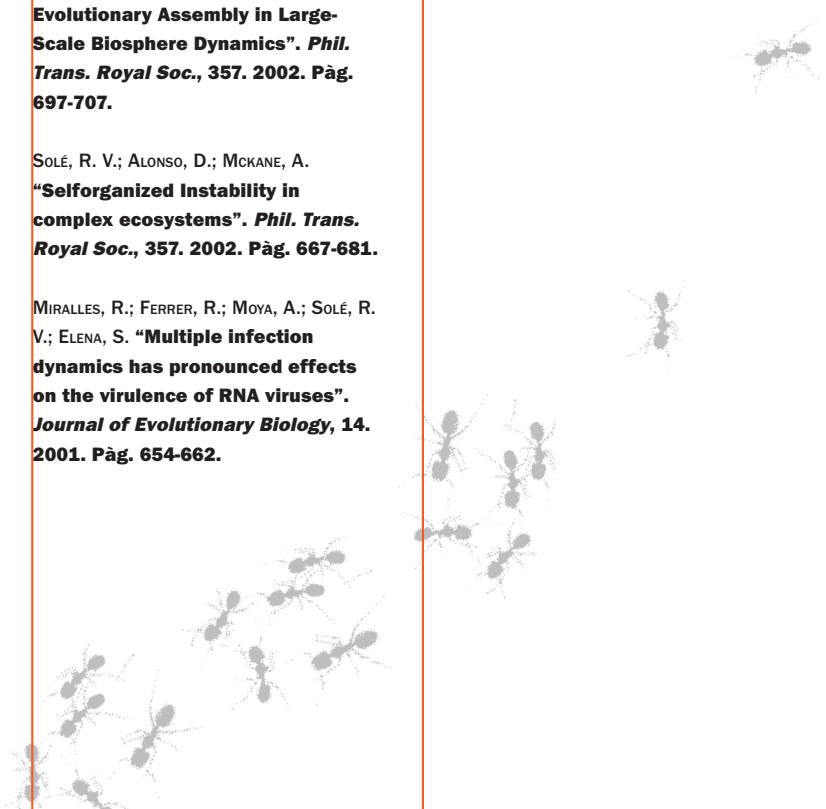
Al Grup de Recerca en Informàtica Biomèdica.

Com valoreu el programa ICREA d'incorporació de científics?

Cal veure com es desenvolupa aquesta iniciativa per fer-ne una valoració apropiada. Però, sens dubte, la iniciativa és realment important i nova i pot marcar una diferència important en la recerca que fem a casa nostra.

Més informació:

A/e: ricard.sole@cexs.upf.es
http://complex.upc.es/~ricard/

Entrevista a Salvador Barberà, director de ICREA

Salvador Barberà (Barcelona, 1946) és director de la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats, l'ICREA, des del 2001. Economista de formació, s'ha especialitzat en economia pública i elecció social.

Professor Barberà, quina és l'economia pública?

L'economia pública és un camp molt ampli, que intenta entendre el paper que juguen l'Estat i altres institucions públiques dins l'economia, i també recomana reformes en la direcció de millorar el benestar dels ciutadans. La teoria de l'elecció social estudia els procediments de decisió emprats per diferents col·lectius que han d'emprendre accions en comú: des de les eleccions polítiques fins al vot dins dels consells d'administració, com també a la manera de decidir en una comunitat de veïns. Com a economista procuro mirar-me les conseqüències d'aquests procediments sobre el funcionament de l'economia, però aquest és un camp interdisciplinari en què també els politòlegs, sociòlegs i filòsofs convergeixen en interessos comuns.

I ara, esteu de director a l'ICREA. Ens podria explicar quines són les seves activitats?

L'ICREA és una fundació que, en aquest moment, té dos programes. El més important és el de la incorporació d'investigadors permanents, però també acabem de tancar la convocatòria del programa per a la incorporació de visitants reiterats. Posteriorment, l'ICREA podrà tenir altres activitats.

Per què va néixer l'ICREA?

Al final de l'any 2000 el DURSI (Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació) va constituir l'ICREA per encàrrec del govern i amb un mandat del Parlament, que demanava que es creés una institució d'aquest tipus. També hi va participar l'FCR (Fundació Catalana per a la Recerca), que ens acull físicament.

La raó bàsica per crear la institució va ser poder dur a terme una nova política d'increment del nombre d'investigadors a Catalunya. Fins fa ben poc les universitats creixien a un ritme que venia marcat per les

necessitats d'incorporació de més i més estudiants, i els investigadors s'anaven reclutant, no tant per la seva tasca investigadora, que també, sinó, sobretot, per les necessitats docents que anaven sorgint a mesura que augmentava el nombre d'estudiants. Amb la qual cosa, aquelles àrees del saber que tenien la sort de tenir molta demanda d'estudiants podien créixer molt, i aquelles altres que, per les raons que fos, no tenien tants estudiants, per molt important que fos la recerca que poguessin fer, es quedaven estancades. I en aquest sistema, amb desequilibris entre diferents àrees —unes amb més sort que d'altres—, hem de sumar que la incorporació es va aturar perquè es va aturar el creixement d'estudiants.

Si ja estiguéssim dins les xifres d'investigadors que hauríem de tenir, amb desequilibris i tot, potser aquesta baixa en el creixement ja hagués estat bé. Però com que n'estem lluny (tot i que, en termes d'investigador per mil habitants, estem per damunt de la mitjana espanyola, restem endarrerits encara de la mitjana europea), cal que el nombre d'investigadors continuï creixent. Un dels mecanismes per ajudar a fer-ho, no l'únic, és crear una institució que es dediqui específicament a contractar investigadors. Aquesta és una de les motivacions.

En quines condicions s'incorporen els investigadors a l'ICREA?

Una altra raó per a la creació de l'ICREA —que no és tant una motivació, sinó l'instrument—, és que l'ICREA opta per fer contractes laborals, és a dir, per la via no funcionarial. Aquesta estratègia, que també s'està obrint a les universitats amb la nova llei, estava totalment tancada fa un any i mig, quan vam començar, i no hi ha dubte que la nostra experiència ha estat positiva i pot haver contribuït que s'estenguí una mica aquest model.

NOTÍCIES DE

R CERCA 7

De tota manera, aquest model encara és minoritari a les universitats catalanes, mentre que a l'ICREA tothom té contractes laborals. Hi ha molts països europeus que també tenen institucions dedicades essencialment a la recerca com ara el Consell Superior d'Investigacions Científiques, o el CNRS a França; però tots dos es basen en el funcionariat, a diferència de nosaltres.

Un aspecte important de l'ICREA és que com a institució vol créixer, però en persones, no en edificis ni en instal·lacions pròpies. És a dir, que al revés del que fa el CSIC, que constitueix els grups dels seus investigadors en instituts de recerca propis, però més semblant al que fa el CNRS a França, que té la figura de l'*attaché* (persona d'aquesta institució que treballa en el si d'una universitat), el que nosaltres fem són convenis amb les universitats i centres de recerca perquè els nostres investigadors treballin dins els grups de recerca que ja hi ha establerts, o en creïn de nous.

En aquest moment, tenim investigadors destacats a diferents llocs de treball a les universitats, però també en altres centres de recerca amb personalitat jurídica pròpia, com pugui ser el mateix Centre de Regulació Genòmica, o IRSICAixa –que es dedica a l'estudi de la sida–, o altres institucions que no són necessàriament universitats. És a dir, que en aquest moment ens estem obrint al creixement del nombre d'investigadors de qualsevol lloc que s'estigui investigant, tot i que la universitat és majoritària.

Quin resultat ha tingut el desenvolupament dels programes?

Pel que fa als programes concrets, el més desenvolupat és el de la incorporació d'investigadors, que ja està en la seva segona edició. A la primera edició, vam contractar 32 investigadors, que són d'origens, edats i destinacions molt diferents en totes les àrees del saber, des de filòsofs fins a enginyers. Esperem que cada un d'ells pugui contribuir a augmentar la quantitat i el nivell de la recerca en el seu entorn.

Aquests 32 investigadors, com van estar reclutats?

En dues etapes: la primera és una crida a les universitats i centres de recerca, perquè naturalment els investigadors no poden caure en un terreny que no estigui abonat, en grups que no els desitgin. Per tant,

primer es demana una manifestació d'interès per part dels potencials grups receptors. En vista d'això s'estableixen unes línies generals de prioritització, que en cap cas representen encara una assignació d'investigadors, perquè, fins a la segona etapa, durant la qual efectivament es presenten els investigadors a títol individual, no es poden avaluar els mèrits d'aquestes persones. La selecció es fa a través de comissions assessores, i es procura contractar les persones que representin la màxima qualitat disponible. Un cop contractades, o en el procés de contractació, es parla amb els possibles receptors. Tot plegat s'acaba concretant, d'una banda, amb un contracte que s'ofereix a l'investigador (que queda lligat a l'ICREA), i d'una altra banda, amb un conveni amb l'organisme on aquesta persona s'incorpora a treballar, que estableix els termes de col·laboració entre ICREA i la universitat o el centre de recerca.

Enguany, aquest procés s'ha fet 32 cops, i, de moment, ha solucionat situacions personals, hem cobert necessitats de grups de recerca...; però, és clar, no s'ha pogut satisfer tothom: a la primera edició vam rebre moltes més de dues-centes sol·licituds de grups i més de tres-centes, després, d'investigadors. Aquest any també anem per xifres que ronden els centenars.

Aquestes xifres volen dir que, tot i fer un esforç important per dotar de recursos programes de recuperació de científics d'elit (32 investigadors són molts per a una institució que neix), i que, en xifres absolutes estem per damunt del que fan els alemanys i la major part dels països que tenen programes comparables, els incorporats només són una fracció del potencial que hi ha. Per tant, com sempre en aquests processos, hi ha gent que queda a l'espera de futures oportunitats. Respecte a això, hi ha la voluntat que aquest programa continuï al llarg dels anys. Enguany tenim el compromís de contractar 20 persones més, amb les quals superariem la cinquantena d'investigadors. El ritme de creixement estimat per als propers anys hauria de ser d'uns 25 l'any, fins que arribi el moment en què això s'hagi d'estabilitzar.

Hi ha cap criteri que avaluï la contractació de júnior i sènior?

La menció que de júnior i sènior es fa, més que per establir dues categories tancades i clarament

definides, es constitueix perquè no es desestimi ningú per qüestió d'edat; és a dir, perquè qualsevol persona que tingui interès en el programa se sàpiga benvinguda. No són preferències per edat; el que sí que hi ha és una voluntat que sí que té a veure amb l'edat dels més joves, de ser complementaris i no interferir amb altres programes diferents, però que tenen una relació òbvia, com pugui ser el programa Ramón y Cajal. Entre altres coses, aquest darrer programa sembla dirigit a persones que estiguin en els primers trams de la seva carrera investigadora, preferentment (tot i que el primer any, especialment a la vista de borses de problemes a resoldre, l'edat mitjana ha estat una mica més alta de la prevista). El perfil típic d'una persona que opta per un contracte temporal és més jove que el de qui opta per un contracte més estable, com el que ofereix l'ICREA, que és un contracte indefinit. I, per tant, nosaltres procurem en tot el possible adreçar-nos a una població d'investigadors per als quals el programa Ramón y Cajal és una mica massa poc o una mica massa insegur donat l'estadi en què es troba la seva carrera. Sempre amb molta flexibilitat, de manera que ningú, pel fet d'haver-hi optat, i menys per haver-ho fet amb èxit a una, es vegi perjudicat en les seves possibilitats a tenir l'altra. La nostra edat mitjana en aquesta primera convocatòria és al voltant dels 42-43 anys.

Hi ha alguna característica diferencial entre els sènior i els júnior pel que fa a l'especialitat?

No només per edats, sinó també per formes de fer, per tradicions científiques, cada comunitat té una sèrie d'estàndards que, tot i tenir coses en comú, també són diferents. Per això, en aquest sentit, l'edat física és un component d'una edat molt més complexa que és la *seniority* dins de la mateixa professió. I aquesta *seniority* es pot mesurar amb molts paràmetres, alguns dels quals poden dependre de la persona i altres són relatius a la professió.

Precisament per relativitzar aquestes diferències, el sistema que nosaltres adoptem segueix el procés de *peer review*, d'avaluació per experts, investigadors de nivell dins les respectives especialitats. I més que això, aprofitant que es fan diverses rondes de consultes amb els experts, es poden combinar consultes molt puntuals a experts molt específics per avaluar algunes

característiques concretes dels candidats, que només les persones molt properes científicament són capaces de matisar, amb altres reunions molt més àmplies en les quals es troben experts d'àrees tan diverses com poden ser la literatura i l'enginyeria aeronàutica, que permeten donar una visió relativitzadora de tots aquests aspectes, tant el de l'edat, com el de les formes de publicació —un paràmetre que de vegades varia molt entre les professions (hi ha professions en què es publiquen més articles curts, altres articles més llargs; n'hi ha que publiquen més llibres, altres es dediquen més a l'informe)—. Tot i treballar amb paràmetres relatius, un cop s'han descomptat totes aquestes variacions, s'obté una bona garantia de qualitat en termes absoluts.

I pel que fa a l'origen dels investigadors, què es té en compte?

Quant a l'origen, òbviament, per venir a instal·lar-se i a fer carrera a Catalunya, no hi ha dubte que tenir arrels és una bona raó. I les arrels poden ser de molta mena, ja sigui perquè s'ha estudiat aquí, perquè s'hi han fet estades prolongades i s'ha quedat enamorat del lloc, ja sigui perquè hi ha col·legues atractius...; també pot ser per l'arrel de naixement, que és fortíssima... És natural que els catalans que estan a l'estranger tinguin més probabilitats de voler-se acollir al nostre programa que altres tipus d'investigadors. En aquest sentit, però, nosaltres estem molt oberts a qualsevol nacionalitat, com demostren els nostres contractes, a qualsevol origen previ. La nostra única condició és una dedicació a partir del moment de la incorporació a la recerca a Catalunya, un arrelament profund en el nostre país; però aquesta és una condició d'aquí en endavant, que no afecta el passat.

Quant a la gent que ja està aquí, mireu de no competir amb les universitats. No fem ofertes a persones que ja estan establertes com a funcionaris o de manera permanent a Catalunya. Hi ha la tendència que les persones que s'identifiquen com a candidats per a l'ICREA siguin persones que es troben a l'estranger, o bé que hi han estat i potser s'han incorporat aquí però encara no han trobat el seu arrelament definitiu, i aquesta és la millor manera de quedar-s'hi. Per això, de les 32 persones que vam contractar, 10 ja es trobaven treballant a centres de Catalunya, i els altres 22 en aquest moment no hi eren, encara que moltes d'elles hi tenien relació prèvia; però tampoc tots, perquè n'hi ha hagut d'altres que, per raons diverses, i que hauríem d'esperar que tinguin a veure amb les possibilitats que ofereix la recerca aquí, han volgut venir i quedar-s'hi.

I les persones que no han estat seleccionades, cal que tornin a presentar tots els papers a la següent convocatòria o passen automàticament?

Quan es tornen a presentar a la convocatòria em sembla oportú oferir la possibilitat d'actualitzar les dades. Em semblaria una mica inadequat que en la presentació que es va fer un any no es pogués introduir l'experiència adquirida. Però ens preocupem molt per no molestar més del compte l'investigador amb un treball que no deixa de ser burocràtic. Per això admetem els *curricula* en la forma en què l'investigador té preparada. No demanem formats especials per a les nostres necessitats. Fem un ús cada cop més estès dels mitjans informàtics per presentar les sol·licituds, però amb una certa prudència: som conscients que aquestes tecnologies no estan prou generalitzades i de vegades les màquines no responen tan bé com voldríem.

Per tant, estem aprenent a fer-les rutllar, però tampoc no volem ser la darrera paraula de *high-tech*, perquè a l'hora de la veritat et trobes que també pots ocasionar força molèsties quan el programa no acaba de funcionar, que s'esborra tot el que s'ha introduït... Això passa. I crec que encara continuarà passant, perquè són tecnologies en canvi. Ara bé, estem una mica més informatitzats que l'any passat, i l'any proper ho estarem una mica més que aquest. Al final, però, quan a un avaluador se li han d'enviar 50 *curricula* i els enviem en *attachements*, demana: "Escolta, no m'ho podries imprimir tu?, el toner el pago jo i el missatge, tu". Quan l'*attachement* aparegui sobre la taula imprès i enquadrarnet serà un altre dia. Ara per ara, anem endavant fent bon ús d'aquests mitjans, cosa que demana ser conscients de les seves limitacions.

I el grup de científics que avaluen, els *peer reviewers*, quin origen tenen? Com se'ls selecciona? Són de fora de Catalunya?

Nosaltres busquem persones, si és possible, amb dues característiques. Una és la seva competència professional i l'altra és un coneixement de l'entorn de què tractem per poder valorar com l'acte de la contractació pot actuar sobre la resta de professionals. Per descomptat, entre ells no hi ha ningú que estigui treballant en una universitat o en un centre de recerca a Catalunya. Creiem que el fet de participar en una decisió d'aquest tipus els podria lligar de peus i mans com a sol·licitants. Estem més interessats que siguin els nostres clients que no pas els nostres avaluadors.

En aquest sentit busquem persones de prestigi científic internacional procurant que comprenguin el nostre entorn, bé pel seu origen, com els catalans a l'estranger, bé perquè siguin investigadors de gran

nivell que es trobin en altres universitats espanyoles però no a Catalunya. Procurem una barreja d'acadèmics que tinguin aquestes dues característiques i, de moment, n'estem trobant suficients. A més, he de dir que això ha estat un acte interessant per a ells; alguns avaluadors m'han dit: "Caram! Està bé que feu això! Ho explicaré allà on treballa a veure si s'animen." Anecdòticament, un membre del jurat fa dos dies que em va enviar una carta que deia que havia visitat un país europeu important i que parlant amb un ministre del ram li havia explicat el que estava fent. No dic que hàgim d'anar a ensenyar a ningú, però està bé si, a més de concretar el servei que els demanem, donem una imatge fonamentada d'idees ben fetes.

Per tant, podríem dir que el resultat del primer any d'incorporació de científics és bo?

Mal m'està a mi dir-ho, però jo diria que sí. Deixant a part la meva opinió personal, que és molt positiva, el resultat és bo no només per la qualitat de la gent que hem estat capaços d'absorbir, sinó també per la qualitat de la gent a la qual de moment no hem pogut dir que sí, i que esperem poder-los-ho dir en les convocatòries successives. Però també diria, en general, que la percepció del programa per promoure la investigació a Catalunya ha estat, de moment, molt positiva, com queda també demostrat per la bona disposició dels grups de recerca per acollir investigadors de l'ICREA.

Canviaríeu alguna cosa?

Estic segur que tot ha d'anar canviant. No és el mateix fer créixer una institució des de zero que gestionar-la quan ja es troba en la seva mida crítica. Tampoc és d'esperar que els fluxos de persones produïts en un moment determinat, quan anteriorment no hi ha hagut aquestes oportunitats, siguin iguals quan s'hagi convertit en una mena de possibilitat oberta amb regularitat. És a dir que, des del punt de vista intern, crec que s'haurà d'anar vigilant on estan les oportunitats i on estan les borses de persones de qualitat que podrien estar interessades a incorporar-s'hi. Segur que hi haurà una certa evolució que ens obligarà a anar lentament, jo diria modificant els procediments, però sempre mantenint la idea bàsica de transparència i d'absoluta

independència de la contractació per part de l'ICREA, de qualsevol criteri que no sigui el mèrit científic.

D'altra banda, també hi ha una qüestió d'entorn. Estàvem parlant de la convocatòria Ramón y Cajal, que pot existir o no existir, i ens pot condicionar o no. També hem dit que les universitats, a partir d'ara, tindran noves formes de contractació, fet que pot agilitzar la capacitat de les universitats per fer coses que abans no podien fer, i potser algunes de les persones que ara només tenen opció a l'ICREA en tindran d'altres. Per tant, és evident que caldrà introduir canvis en el futur. Però no crec que siguin tant canvis de penedir-nos de com ho hem fet, sinó canvis perquè és evident que estem en una situació molt movable, i cal estar-hi atent.

Voleu afegir alguna cosa més?

Només remarcar que malgrat el to positiu, sóc molt conscient que tots els esforços són pocs, i que l'ICREA només és una peça dins un entramat molt més ampli de col·laboració entre les universitats i els centres de recerca, com amb altres programes que puguin sorgir. Això, i demanar una mica de paciència a aquells que tot i ser bons no han pogut beneficiar-se del programa perquè encara no han estat seleccionats.

Cristina Junyent

Els nous programes d'incorporació d'investigadors

Aquest número de NOTÍCIES DE RECERCA està, en gran manera, dedicat a les investigadores i als investigadors que, a través del programa ICREA, s'han incorporat a la nostra universitat. El número anterior de NOTÍCIES DE RECERCA va donar cabuda a les incorporacions de la primera convocatòria del Programa Ramón y Cajal. Serveixi aquesta atenció per donar-los a tots, de manera pública, la més cordial benvinguda i el desig que la UPF els suposi un medi intel·lectual i material apropiat per al progrés de la seva recerca.

Els programes Ramón y Cajal i ICREA són dos exponents de primer nivell dels esforços dels responsables polítics de la recerca per millorar les condicions de competitivitat del sistema de I+D de l'estat espanyol. Ambdós programes pretenen fer front a un dels problemes més rellevants del sistema en la darrera dècada: les dificultats dels investigadors espanyols formats a l'estranger per retornar en condicions de treball que almenys no comprometin seriosament la progressió de la seva recerca. És per aquest motiu que, com era d'esperar, aquests programes han estat rebuts amb una actitud esperançada per part de la majoria d'institucions científiques i de professionals. L'alt nivell dels investigadors i de les investigadores incorporats a la nostra institució queda palès en les seves trajectòries descrites per ells mateixos. Agraïm, doncs, l'arribada d'aquestes iniciatives i l'encert dels seus responsables.

Aquests programes no neixen, però, exempts d'incerteses. Talment com si el sistema de recerca en què habitem es resistís perquè cap nova iniciativa neixi sense la seva empremta d'improvisació i fragilitat. En ambdós casos les mesures d'acompanyament necessàries en aquest tipus d'iniciatives són inexistents o insuficients. La incorporació d'investigadors i d'investigadores independents amb trajectòries científiques destacades

comporta una inversió complementària que, tot i ser molt variable, segons el tipus de recerca, mai no és petita. En els casos més senzills ens referim a la disponibilitat i al condicionament de despatxos, d'equipament informàtic, de suport administratiu i d'accés raonable a suport tècnic i serveis científico-tècnics. En els casos més complexos es tracta de l'equipament de laboratoris. És de tots conegut que el finançament de la recerca amb fons propis topa a la Universitat amb les dificultats imposades per un sistema de finançament basat tan sols en la docència. És cert que això ha començat a canviar a Catalunya, però el nou model de finançament no ha incidit encara en els criteris i mecanismes de redistribució interna del pressupost. En el cas del programa Ramón y Cajal, la indefinició de com es concretarà la integració definitiva de les persones seleccionades un cop acabat el termini del programa plana sobre tots nosaltres com una crisi anunciada. Malauradament, aquesta empremta d'improvisació queda dibuixada en un paisatge, el del sistema de recerca i desenvolupament espanyol, ple d'altres trets de provisionalitat, de canvis poc definits i d'incerteses. Per desgràcia, el consol que, cada cop més, els nostres recursos externs per a recerca provenen de la Unió Europea, és només un consol a mitges, ja que, mancats com estem d'una veritable estructura tècnica que garanteixi una gestió de la recerca professionalitzada, el sistema és gestionat a cop de crisi política i així, entre els rumors de malversació a Brussel·les i les vaques boges al Regne Unit, ens hem trobat de ple dins d'un sistema de networks i projectes integrats que suposa, novament, un cop de timó no sabem cap a on.

Els problemes els tenim, però, també dins la Universitat. Sobretot, perquè la nostra organització sovint no està suficientment adaptada a les activitats de recerca i desenvolupament. L'arribada d'investigadores i d'investigadors dels programes Ramón y Cajal i ICREA suposa un trencament radical amb la situació anterior, en què era excepcional qualsevol incorporació que no anés directament lligada a la docència. El repte rau a saber adaptar les nostres estructures i processos a aquestes noves realitats per tal que les persones

que s'incorporen a través d'aquests programes trobin a la Universitat el medi que els cal per continuar sent investigadores i investigadors destacats. Ben cert que la futura Llei d'universitats de Catalunya hi tindrà força a dir.

Sortosament, la voluntat de fer recerca ens ve de lluny. La fem perquè hem après que la recerca ens porta a conèixer millor el món que ens envolta i que el coneixement ajuda a reconèixer i millorar les necessitats i els problemes de la nostra societat. Com a Universitat i com a professionals tenim la sort de poder-nos dedicar, entre altres, a aquesta tasca de la recerca. És aquesta voluntat antiga i tenaç la que, de ben segur, ha dut les investigadores i els investigadors que, finançats pels programes Ramón y Cajal i ICREA, han arribat a la nostra Universitat. Valgui la seva arribada per comprometre'ns tots plegats en la millora d'un sistema que encara no és el sistema que ens cal.

Josep Maria Antó

Josep Fontana

Josep Fontana i Lázaro va néixer a Barcelona al 1931. És un dels historiadors espanyols més destacats i amb una projecció nacional i internacional més gran. Va estudiar a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, on es va llicenciar en Història. La seva memòria de grau va ser dirigida per Jaume Vicens i Vives. Al 1970 va obtenir el grau de doctor, amb una tesi dirigida pel professor Fabian Estapé.

Va ser assistent lecturer a l'School of Hispanic Studies a la Universitat de Liverpool durant el curs 1956-1957. Des d'aleshores i fins al 1966 va ser ajudant a la càtedra d'Història Econòmica d'Espanya, a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de la Universitat de Barcelona, amb els professors Jaume Vicens i Vives i, a la mort d'aquest, amb Jordi Nadal Oller. Al 1966 va ser separat de la Universitat, juntament amb altres professors, els quals, com ell, van denunciar la repressió dels qui demanaven les llibertats bàsiques. Al 1968 es va incorporar a la Universitat Autònoma de Barcelona, on va ser professor fins al 1974, quan va guanyar la càtedra d'Història Econòmica Mundial i d'Espanya a la Universitat de València. Al 1976 va guanyar la càtedra amb el mateix nom de la UAB, amb la qual compartia la docència entre les facultats de Lletres i de Ciències Econòmiques. És a la UPF, des del primer curs (1990-1991), des d'on va estructurar i dirigir l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, avui al Dipòsit de les Aigües.

Durant la seva carrera universitària, el professor Fontana s'ha compromès amb càrrecs de gestió i de govern: ha estat vicedegà i degà en funcions a la UV, i degà i vicerector a la UAB.

En les seves funcions docents, Josep Fontana s'ha preocupat per la modernització dels continguts de les assignatures, n'ha introduït de noves, i nous programes innovadors. Com a investigador, Josep Fontana ha dirigit el programa de doctorat en Història de la UPF, ha inspirat i dirigit més de 25 tesis doctorals a diferents universitats espanyoles, moltes de les quals són publicades. Fruit de la seva recerca, el professor Fontana ha publicat nombrosos treballs i llibres, més de 50, tant com a únic autor, com a coautor o participant en col·laboracions en obres col·lectives. La proposta general de fons és una reflexió crítica de la història, els seus usos i mètodes, feta a partir d'una revisió original i ben informada de la historiografia. Potser per això caldria destacar els llibres següents: *Història: anàlisi del passat i projecte social* (1982), amb set edicions, i *La història dels homes* (2000; 2001 en castellà). Per totes aquestes raons i d'altres, i amb motiu de la seva jubilació, la UPF nomena Josep Fontana i Lázaro professor emèrit de la UPF.

Professor Fontana, per parlar de la vostra recerca, potser hauriem de començar per la vostra formació.

D'

Aleshores, parlem dels anys 1956-57, feia d'assistant lecturer a Liverpool. Per raons familiars estava obligat a retornar a Barcelona sempre que podia; per tant, anava i tornava de Liverpool cada vacances. El viatge el feiem en tren, passant per París. Així vaig conèixer Vilar, el qual ha estat el tercer dels meus mestres. No l'última influència, perquè també reconec la influència, més humana que científica, de Ramon Carande, per exemple. Però

podríem dir que els meus tres mestres han estat Ferran Soldevila, que va ser qui em va fer decidir perquè estudiés història, Jaume Vicens i Vives i Pierre Vilar. Sóc un producte de la seva influència.

Quin va ser el tema i les fonts de la vostra recerca?

Inicialment, la primera cosa que em vaig posar a estudiar, ignoro ben bé per què, va ser la segona meitat del segle XVII; per això treballava amb fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de la secció Generalitat, pràcticament no tocats en aquelles matèries que jo buscava. Amb aquesta documentació vaig fer la tesina, el primer any que es feien tesis a la Universitat, dirigida per Vicens, el qual la va fer publicar més tard als *Estudios de Historia* amb el títol: "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII". Aquesta va ser la meua entrada en la recerca.

Després, per moltes raons que tenen a veure també amb l'evolució del mateix Vicens, i amb la manera de connectar amb els problemes del país en aquell moment, vaig passar a fer història contemporània, sobretot la del trànsit de l'antic règim al nou règim, cosa que canvia del tot el territori de la meua recerca. En primer lloc, perquè això m'obliga a utilitzar fons d'abast estatal. Aleshores treballava durant molt de temps en arxius a Madrid: l'Arxiu Històric Nacional, l'Arxiu de la Presidència del Govern, fons d'Hisenda, fons de Consells de Ministres, fons de Consells d'Estat. Amb aquest material vaig preparar la meua tesi doctoral, que després es va publicar com "La quiebra de la monarquia absoluta", un llibre que crec que ha tingut sis edicions i del qual aviat se'n farà una revisió amb certes actualitzacions. Treballava també amb fons de l'Arxiu del Regne de Mallorca, i amb materials microfilmats d'arxius de París, entre d'altres.

Sempre treballàveu amb microfilms?

El primer material amb què vaig treballar va ser paper. El microfilm presentava aleshores tants problemes, que entre uns quants ens vam comprar un aparell de lectura de microfilms que es projectava a la paret i que tenia molt baixa qualitat, la justa per poder llegir els microfilms que havia fet a París. En tornar d'Anglaterra, vaig venir amb un munt de microfilms, perquè allà es treballava en aquest suport; aquí els aparells

de lectura eren complicats: tenien poca potència i eren de difícil maneig. Recordo que, quan es fonia un llum d'aquell aparell, havíem d'anar a un lloc especial per trobar-ne el recanvi. Era un material prehistòric, com també ho eren altres eines per fer la feina. Per això quan vam muntar l'Institut, un dels primers aparells que vam demanar va ser un lector reproductor de microfilms i de microfítxes, elements amb què havíem de treballar constantment, ja que era el suport de molts documents.

Parlant d'equipaments anacrònics, encara he de tenir a casa una màquina Olivetti, una divi-suma que feia fins i tot divisions mecàniques. Eren unes màquines que per dividir feien uns catacroc-catacroc perllongats fins que acabaven...; però, és clar, quan havies de treballar elaborant sèries, necessitaves algun aparell de càlcul. Una altra cosa que ha desaparegut de la utilització quotidiana són les taules de logaritmes; jo m'hi he passat nits i nits fent gràfiques semilogàrmiques, ja que aleshores no hi havia paper pautat semi-logarítmic, i no et quedava més remei que passar tots els números a logaritmes, amb les taules. Tot això ha canviat completament. Ara qualsevol xicotet amb una màquina de mà es troba amb els logaritmes calculats amb una facilitat extrema. Però va mot bé de començar calculant amb les taules.

Dr. Fontana, ens parleu del trànsit de règim, del canvi de l'antic règim a la monarquia; com ho podríem explicar als profans?

Després de molts anys d'estudi he arribat a un criteri contrari al dels plantejaments amb què vaig començar. Els plantejaments tradicionals dels quals jo partia, que eren els del moment i alguns encara són vigents, parlaven de l'existència d'un antic règim caracteritzat per un sistema de monarquia absoluta, per l'existència

d'uns estaments privilegiats, és a dir, de no igualtat davant la llei, per l'existència de trets feudals en el règim de propietat, etc., i aleshores es produïa el fenomen de la revolució burgesa i la societat de l'època canviava a una cosa completament nova.

Avui, ja no penso d'aquesta manera; penso que la imatge d'una revolució que va canviar les velles formes d'opressió en formes de llibertat va ser una legitimitació inventada pels mateixos que van fer el procés i se'n van beneficiar. Per tant, avui, més que parlar de la crisi de l'antic règim, que és el que s'ha escrit sempre i que jo mateix he escrit, vull treballar amb la idea de la construcció del nou règim. És a dir, en l'estudi de la manera com, en una situació que ha esdevingut inestable, la por mateixa que els canvis que es puguin produir acabin enduent-se massa coses pel davant, fa que entre aquells que tenen coses a defensar, essencialment propietats, engeguin una mena de procés que constitueixi un règim nou estable, que deixa completament salvades les seves propietats. Això sí, a costa que alguns en paguin la factura; una part de la factura la paga l'església amb la desamortització de les seves propietats, per exemple. És a dir, que avui, quan continuo treballant en aquesta època i vull continuar encara fent-ho, penso més aviat en la construcció d'un nou règim, més que en la destrucció del vell per una mena de revolució alliberadora.

En aquest sentit, un s'adona que, possiblement, hi ha molts altres processos similars. En transportar-ho cap al segle xx, un veu les semblances, en una escala menor, amb una transició feta pels mateixos que tenien posicions privilegiades en l'antic sistema, pensada per salvar tot el que es podia amb els mínims de canvis possibles, a costa naturalment que alguns hagin de pagar una part de la factura.

El canvi social, però, com ara, en cert sentit va comportar canvis en la legislació econòmica i social, no és així?

Sí, això està clar. Les regles que havien de consolidar les formes de la propietat burgesa i les regles que havien d'establir uns mínims d'igualtat davant la llei eren les condicions prèvies amb què es podia vendre al conjunt de la gent aquest procés com un procés alliberador i beneficiós. Una altra cosa és que la conseqüència fos que els camperols perdessin una bona part de les seves terres, en la mesura en què es va dir que les terres comunals que utilitzaven eren formes de propietat bàrbara, formes del feudalisme i no dels temps moderns en què la propietat havia de ser privada. Però en principi, evidentment, tot estava marcat per una sèrie de canvis legals i institucionals que transformaven el país, encara que menys del que superficialment sembla. Perquè, per posar un exemple, encara que parlem de règim constitucional, les constitucions espanyoles només es van complir molt parcialment. En el cas de Catalunya, es va viure al segle XIX en una situació gairebé contínua de suspensió de les llibertats constitucionals: en un estat d'excepció perpetu en què s'aplicava la voluntat dels capitans generals sense més. És a dir, que aquests canvis sovint eren més formals que reals. La qual cosa no vol dir, però, que no fossin transcendents.

Parleu de la desamortització i que l'església va ser la qui va pagar una part dels canvis... A la església, però, encara hi havia aleshores el tribunal de la Inquisició.

La Inquisició s'acaba a trossos, per dir-ho així, en la dècada de 1820. És suprimida quan es produeix la revolució de 1820; després no la van poder restaurar perquè, senzillament, tot i que es va restaurar la monarquia absoluta, hi va haver una oposició general al conjunt d'Europa, fins i tot en els països absolutistes, perquè una

cosa tan arcaica i anacrònica com aquesta tornés. Va ser una de les condicions que la monarquia espanyola va haver d'observar senzillament perquè els seus aliats li exigien que s'arribés a una situació social estable: no volien venir cada vegada a salvar-la de situacions difícils generades per la inestabilitat, com al 1823. No es va poder restablir la inquisició, però es va crear un sistema pel qual els tribunals episcopals feien tres quartes parts del mateix que feia la inquisició: censuraven llibres, i en un cas concret, que va passar a València, van arribar a executar un pobre mestre de primeres lletres, català per cert, Caietà Ripoll, que feia classes gratuïtes als nens de l'horta, però que no anava a missa. És a dir, que no hi havia Inquisició, teòricament, però aquests tribunals van continuar aplicant mesures similars. Es pot dir que d'aquesta manera més o menys ambigua, la Inquisició hauria sobreviscut fins al 1833, quan ja es va acabar el règim absolut. Però encara després de la Guerra Civil un psiquiatra militar, el doctor Vallejo Nájera, reclamava l'establiment d'una nova inquisició per preservar les essències "de la Hispanidad".

Parlem d'un segle en el qual Espanya estava perdent les colònies.

Sí, ràpidament. Aquest és un dels temes que he estudiat. En estudiar la crisi de la monarquia vaig acabar descobrint que era en realitat la crisi d'un imperi. És a dir, que la monarquia espanyola se sustentava en bona mesura des del segle XVI en la disponibilitat dels ingressos extraordinaris que procedien d'Amèrica. Això, que li va permetre de fer un paper de gran potència durant molt de temps, és també la maledicció que l'arruïna, en la mesura que li fa innecessari adoptar el tipus de transformacions de la Hisenda Pública que va haver de fer per exemple Anglaterra, des del 1688, o que a França es va haver de fer després de 1789, posteriorment a la revolució. Aquests països van introduir uns tipus de canvis que la monarquia espanyola es va poder permetre d'ignorar mentre tenia recursos provinents de les Índies. Quan es van perdre, després de 1814, la situació ja era desastrosa i el retard potencial financer i fiscal respecte d'altres països com França o Anglaterra va convertir la monarquia espanyola en una potència de segona fila.

La colonització d'un nou món va comportar una migració de població; hi va haver un retorn demogràficament important? Era Espanya en aquell temps un país d'emigració?

Sí, però no molta. Les grans migracions es van produir més endavant. Amb la pèrdua de les colònies moltes regions de l'Espanya peninsular s'arruïnen. El País Basc, per exemple, tenia el monopoli de la venda del ferro a les colònies. La pèrdua d'aquest, sumada a la minva de la demanda de la marina, quan aquí no hi havia ni capacitat de construir vaixells, va fer que realment aquesta indústria siderúrgica passés una crisi de la qual trigaria gairebé quatre dècades a recuperar-se. Aleshores hi va haver el primer focus d'emigració d'una certa importància.

Però realment, les grans onades d'emigració espanyola es van produir cap a finals del segle XIX a conseqüència de la crisi agrària. Aquestes migracions sabem avui que estan mal enregistrades a les estadístiques oficials espanyoles, perquè la rebuda d'immigrants a països receptors és molt més gran que la sortida del país d'origen. Les grans migracions es van produir sobretot entre la dècada del 1880 i el 1914. Després de 1917 es va començar a tancar l'entrada a aquests països i això va frenar-ne la sortida. Aquesta onada només pot ser comparable a la posterior emigració de la dècada de 1960. Són les dues grans onades migratòries espanyoles.

I, en principi, amb la colonització?

Sí, òbviament va marxar gent. Però si bé es diu que aquesta és una de les causes de decadència, tampoc no és que les dades de pobladors siguin tan massives com aquestes sortides extraordinàries. Des de finals del segle XVIII, quan comença el comerç lliure, també els catalans van a Amèrica. Però en aquells moments encara no hi havia una pressió de sortida. Va ser al segle XIX, quan va fallar la relació població/recursos, especialment a les zones agràries dependents dels cereals, quan es van produir les grans onades migratòries.

Ahora hi va haver també un altre focus migratori que es va produir sobretot de la part del Llevant (Múrcia, País Valencià) cap al nord d'Àfrica, cap a la zona d'Oran i Alger. De fet, la relació Alacant - Alger, que encara avui és molt viva, no s'ha

creat ara, sinó que té un rerefons històric important.

En un país agrícola com era l'espanyol d'aleshores, com es va desenvolupar la Revolució Industrial?

La Revolució Industrial, com a tot arreu on es va produir, va tenir lloc de manera focalitzada. En principi, una de les característiques de la industrialització moderna és la de concentrar activitats que abans eren escampades. Aquí hi va haver, evidentment, una concentració molt clara de la industrialització entorn al tèxtil a Catalunya, al llarg del segle XVIII i començaments del XIX. I després, essencialment al segle XIX, una altra concentració de la siderúrgia a l'entorn del País Basc i una mica cap a Astúries, amb el complement del carbó i el ferro; però essencialment al País Basc. Aquests són els dos focus importants d'industrialització durant molt de temps.

Es podria dir aleshores que, en altres llocs d'Espanya, el comportament va ser durant segles fossilitzat? En el sentit que feien una vida molt rutinària i comparable durant segles i segles.

Aquestes descripcions sempre són discutibles. És evident que si el context en què els homes i les dones viuen no produeix incentius al canvi, aquests canvis són menors i de lectura difícil. Si ens fixem, per exemple, en la natalitat, trobem que és un dels índexs que permet de saber on és més estricte o menys el compliment religiós. Un comportament religiós estricte implica una natalitat molt alta: quan la natalitat no és alta vol dir que s'utilitzen anticonceptius, cosa que no està permesa per l'església. Als segles XVIII i XIX, al nord d'Espanya i en algunes zones de Castella, la natalitat és molt elevada; és baixa a Catalunya, però és també baixa a Andalusia. Vull dir que els factors puntuals de persistència i canvi són molt complexos; no sempre es poden assimilar a la industrialització. Hi ha diferències notables que són fins i tot anteriors. En el cas de Catalunya, per exemple, hi ha una sociabilitat major, possiblement fomentada per la desaparició de les institucions públiques amb la Guerra de Successió. Catalunya crea aleshores una mena de xarxa de relacions, d'agrupacions i d'associacions, una societat civil vigorosa, molt més important que a d'altres bandes. Aquest és un tret cultural diferencial importantíssim.

Un punt que em resulta d'una curiositat tremenda és l'esclavitud. Hi va haver esclaus en la societat de què parlem?

Bé, d'esclaus n'hi va haver fins que no s'aboleix l'esclavitud; aquí pràcticament fins a finals del segle XIX. No solament això, el 1820, a Barcelona, el capità general ordena de fer un cens dels esclaus. Ara, a la Península es tractava d'esclaus domèstics; però n'hi haurà fins ben entrat el segle XIX. Em van explicar una vegada, un descendent de la família, que al Dr. Robert, quan era petit, li van regalar una nena esclava perquè jugués amb ella. Eren criats, però estaven en condicions d'esclavatge.

I l'origen dels esclaus a Catalunya?

Aquí, des de l'edat mitjana hi ha hagut esclaus en abundància i també comerç d'esclaus. Però els esclaus més tardans, del XIX, són duts de Cuba (on els havien portat prèviament d'Àfrica per a les plantacions de l'economia sucrera). Allí n'hi arriba una gran quantitat, fins i tot després de prohibir-ne el tràfic. A la Península els duen gent que tornen de Cuba i es porten l'esclava perquè els faci les feines domèstiques i pels seus coneixements com a llevadores.

I els indians, com es van reincorporar quan es va acabar l'imperi? Com es va veure afectada Catalunya?

La relació amb les colònies és complexa. Per començar, la instal·lació a les colònies és tardana: es produeix a partir dels moments en què es comercia àmpliament, en la segona meitat del segle XVIII. S'instal·len a Veracruz i d'altres llocs. El que va passar després va ser que es van perdre les colònies però es va reprendre un comerç molt actiu al cap de pocs anys, quan tota una flota catalana feia la travessia de l'Atlàntic. És veritat que van tornar capitals, de Mèxic, per exemple; però després, a Cuba es va engegar, el XIX, el comerç del sucre, que s'havia convertit el primer producte d'exportació mundial. El comerç amb Cuba era

abundant, aleshores, i moltes persones es van instal·lar a l'illa.

La majoria dels indians van tornar de Cuba i de Puerto Rico, i aquí van construir cases amb un estil definit. Altres, com és el cas d'en Biada, porta una idea de Cuba: el ferrocarril, que existia abans a Cuba que aquí. Aquests personatges continuen, durant molt de temps, amb lligams amb Cuba; i, més que això, de Cuba hi va haver més retorn de capitals que de gent. Aquest fenomen l'ha estudiat molt bé Moreno Fraguinals, que ens ha mostrat que hi va haver soldats que opten per no tornar i quedar-se a Cuba, malgrat ser soldats de l'exèrcit derrotat.

A Cuba es continuen quedant també els industrials del rom, els Bacardí, d'origen català. Durant molts anys hi ha una població que s'ha quedat a Cuba i continua vinculada a la Península. Un dels herois de la independència, un dels homes que lluita al costat de Maceo, és José Miró Argenter, un carlí de Sitges que es va convertir en general de l'exèrcit insurgent i que va escriure unes *Cròniques de la guerra*, que són un clàssic de la historiografia cubana.

El pitjor retorn de les guerres colonials va ser el dels soldats: malalts, mutilats. A més, són els soldats d'un exèrcit derrotat, i que, en tornar, reben molt poca atenció. La guerra ha provocat terribles mortalitats, perquè s'ha fet en unes condicions desastroses, amb soldats sense la menor preparació, mal armats, en condicions terribles. Ramón y Cajal, que havia estat militar a Cuba, va fer una crítica duríssima al comportament de l'estat espanyol. També hi ha un text molt poc conegut de Joaquín Costa, que diu "almenys els americans quan han anat a Cuba hi han fet escoles, etc.". Molts dels problemes eren derivats del fet que l'estat espanyol enviava soldats que no tenien cap preparació; perquè si morien els soldats reenganxats, els veterans, s'havia de pagar una

indemnització a les vídues. Vista des d'aquí, tota la història de la guerra de Cuba és lamentable. Hi ha un llibre de Blasco Ibáñez, *Contra la restauración*, que denuncia part d'aquests fets en uns articles boníssims.

A les Filipines no va passar això, però.

A les Filipines la situació va ser distinta; tampoc no hi havia una implantació de població espanyola tan important. La prova és que el castellà s'hi ha perdut completament. Allà el domini va ser dels ordes religiosos, són ells qui tenen, en bona mesura, el control de la colònia. Pel que fa als soldats, però, no crec que la situació fos gaire millor; però, evidentment, és una guerra diferent, una guerra que, en tot cas, els americans acabaran fent contra els mateixos filipins. D'altra banda, la població filipina autòctona era molt més nombrosa.

Per acabar, ara que vostè serà catedràtic emèrit, per on anirà la seva recerca?

Continuaré amb les dues línies de treball que tinc obertes, a les quals m'hi he dedicat. Una té a veure amb el que ha estat el meu camp de treball propi, que ha agafat unes noves dimensions i una major amplitud, i és el que he estudiat tradicionalment: el període de 1814 a 1848, durant la restauració; però no estudiant-lo a escala espanyola, sinó a escala europea. És a dir, contextualitzant-lo en el marc europeu. Aquest és el més ambiciós dels meus projectes.

L'altra línia de recerca és un treball més de temps contemporanis, menys de recerca i més d'elaboració. Per fer-lo he anat acumulant material durant molts anys; a veure si tinc temps per elaborar-lo. No n'estic massa segur. Ja veurem què passa.

(Vegeu també NOTÍCIES DE RECERCA UPF, núm. 7)

Més informació:

<http://www.upf.es/iuhjvv/index.htm>

Què ofereix la biblioteca a la recerca?

Les biblioteques universitàries sempre han tingut una clara autoconcepció d'instrument essencial de suport per a les activitats de recerca que es realitzen a la universitat en què s'inscriuen. La Biblioteca de la UPF mai no ha volgut obviar aquesta funció, sinó que, des dels seus inicis, l'ha assumida plenament. Per això, la missió —la declaració del perquè fonamental que en justifica l'existència— de la Biblioteca de la UPF diu:

"La missió de la Biblioteca de la UPF és donar suport i contribuir, amb criteris d'eficiència, d'eficàcia i d'economia, a la millora contínua de la docència, la recerca i altres activitats de la Universitat, encoratjant i facilitant l'accés als seus serveis i recursos i oferint assistència i formació a tots els seus usuaris per tal de satisfer llurs necessitats d'informació".

Cal fer notar que un dels elements constitutius d'una biblioteca universitària, la col·lecció, és, no només, però també, fruit de l'acumulació, de la suma, de les adquisicions que es produeixen any rere any i que porten a un estat del fons bibliogràfic prou ampli i desenvolupat com per formar un gruix d'informació científica que doni resposta a un bon nombre de les necessitats dels investigadors. En aquest sentit, la Biblioteca de la UPF, per raons estructurals —només dotze anys d'existència— té una col·lecció de proporcions encara reduïdes.

D'altra banda, també és obvi que la producció documental científica és avui tan gran que cap biblioteca no pot voler tenir-ho tot ni tan sols en una àrea temàtica. El gràfic adjunt ho exemplifica: l'augment espectacular de les publicacions en un àmbit científic concret, el de les matemàtiques. Augment que s'ha produït, en més o menys grau, en totes les disciplines científiques.

Tots aquests diversos motius fan que calgui reforçar els serveis i l'atenció personalitzada i apostar per la cooperació interbibliotecària per compensar les deficiències i fer front a les mancances comunes i donar un servei de major qualitat i més personalitzat als investigadors i als estudiosos.

Quins són els pilars fonamentals de l'oferta que la Biblioteca de la UPF fa als seus investigadors? Fent una mirada "impressionista", en ressaltaríem, com a elements més característics, els següents:

- Els bibliotecaris temàtics
- Les guies temàtiques
- La Biblioteca Digital de la UPF
- Les grans col·leccions especials (en paper) (*special collections*)
- El préstec interbibliotecari

Són cinc elements que sobresurten en un teixit continu de servei i de suport a la recerca universitària i als seus investigadors i estudiosos.

Els bibliotecaris temàtics

L'estructura de funcionament de la Biblioteca es basa en l'existència dels equips temàtics. L'equip temàtic és la unitat organitzativa bàsica de funcionament de la Biblioteca en relació amb els continguts de la docència i de la recerca. Un equip temàtic és un grup de bibliotecaris que donen servei a les necessitats d'informació especialitzades del personal acadèmic.

Aquesta especialització temàtica, com no podia ser d'altra manera, segueix el model de l'estructura departamental de la Universitat. Així, doncs, els equips temàtics són vuit. I en cada equip temàtic els bibliotecaris temàtics s'especialitzen en àrees més concretes de coneixement.

El bibliotecari temàtic és el bibliotecari que, a la seva formació generalista i instrumental, hi afegeix una expertesa en una àrea de coneixement específica. Aporta a la seva feina el valor afegit

d'aquesta expertesa en el maneig i en l'ús de les fonts d'informació d'una àrea de coneixement.

Atenent aquesta especialització temàtica, no costa gaire adonar-se que el bibliotecari temàtic es converteix en un millor i més afinat assessor i consultor de les necessitats informatives relacionades amb les tasques de recerca i d'investigació. El bibliotecari esdevé en un facilitador. En aquest sentit, es poden remarcar dos serveis que tenen un fort contingut temàtic i una bona utilitat per a les tasques dels investigadors: la informació bibliogràfica (assessorament sobre com i on trobar informació) i la formació d'usuaris (sessions pensades per aprofitar a fons els recursos i serveis de la Biblioteca).

Les guies temàtiques

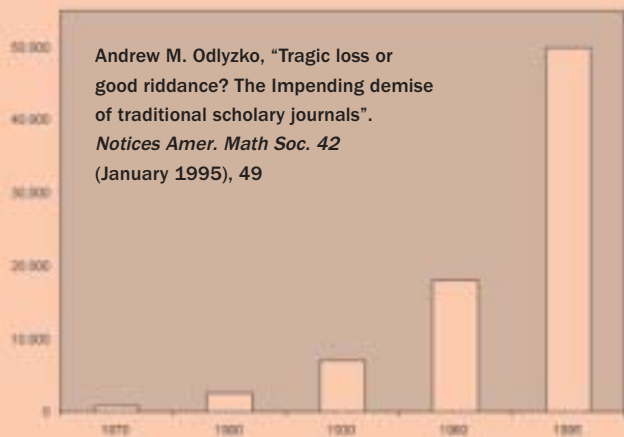
Les guies temàtiques són un dels productes de l'activitat dels bibliotecaris temàtics i, per tant, un instrument en el qual hi aporten la seva expertesa professional. Les guies temàtiques constitueixen una selecció de recursos d'informació relacionats amb els àmbits temàtics de la Universitat.

Les guies temàtiques, disponibles en el lloc web de la Biblioteca de la UPF, s'estructuren en base als vuit equips temàtics (vuit departaments) i en les diverses àrees de coneixement de cada una d'elles.

Les guies faciliten la feina dels professors i dels investigadors, per tal com permeten:

- Trobar de manera sistemàtica els enllaços a pàgines web d'arreu del món més rellevants per a cada un dels apartats temàtics.
- Accedir a les bases de dades i revistes electròniques especialitzades de què disposa la Biblioteca.
- Trobar documents sobre la matèria en el catàleg de la Biblioteca.

L'accés, cada cop més ampli, més generalitzat i més àgil, a la informació electrònica configura una de les novetats més significatives i de més relleu que marquen el canvi de segle en l'àmbit de la informació científica.

Els productes documentals, com revistes i bases de dades electròniques, s'han convertit en poc temps en matèria bàsica i ineludible per als investigadors.

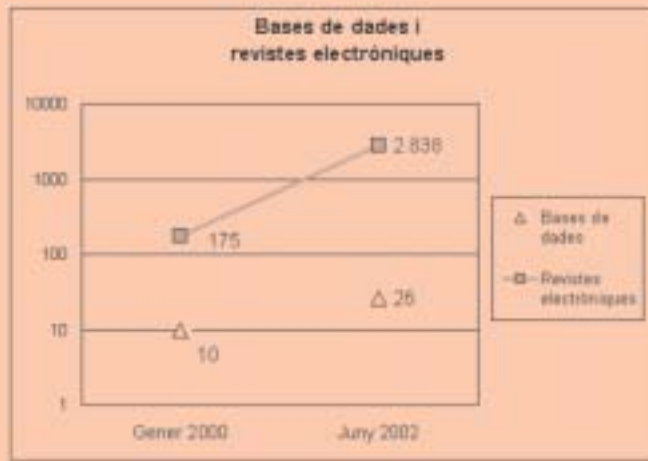
Els avantatges que els productes electrònics comporten són molt evidents:

- Permeten l'adquisició cooperativa (rendibilització de recursos)
- Augmenten l'accessibilitat de la informació (24 hores x 7 dies)
- Incrementen la rapidesa en l'accés a la informació
- Incrementen l'oferta de recursos d'informació
- Modernitzen els serveis
- Desenvolupen serveis no presencials
- Fan possible l'asincronia en la prestació de serveis
- Incorporen nous serveis de suport a la recerca

La Biblioteca Digital de la UPF té com a portal únic d'accés el lloc web de la Biblioteca. Els elements que destacaríem de la Biblioteca Digital són tres: el conjunt de revistes i bases de dades electròniques, la base de dades de sumaris electrònics i la base de dades de tesis doctorals TDCAT.

A) Les revistes i bases de dades electròniques

Constitueixen un conjunt creixent d'informació electrònica disponible permanentment. Molts dels productes s'adquireixen consorciadament, amb la qual cosa s'aconsegueix una rendibilització dels recursos econòmics emprats.

L'objectiu que es vol aconseguir en aquest àmbit en el CBUC és oferir un conjunt nuclear d'informació electrònica interdisciplinari per a tota la comunitat universitària i investigadora de Catalunya, independentment del lloc on s'exerceixi l'activitat. I l'abast d'aquest objectiu es concreta en:

- Cobrir sis grans àrees temàtiques (general, dret i economia, ciències socials i humanes, ciències de la salut, ciències pures i de la natura i enginyeries).
- Tenir de sis a deu bases de dades nuclears per àrea.
- Tenir entre 3.000 i 4.000 revistes electròniques per àrea.
- Fer els enllaços entre aquests productes i els recursos del CBUC: el CCUC i la base de dades de sumaris electrònics.

Les xifres relatives al nombre de títols disponibles per als usuaris de la Biblioteca de la UPF augmenten espectacularment, tal com es veu en el gràfic anterior.

Totes les revistes i bases de dades disponibles són accessibles a través del lloc web de la Biblioteca i, com ja hem dit, organitzades temàticament en les guies temàtiques.

B) La base de dades de sumaris electrònics

La base de dades de sumaris electrònics conté els sumaris electrònics de les revistes subscriïdes per alguna de les institucions membres del CBUC. Actualment té 172.364 sumaris que referencien 2.948.039 articles, corresponents a 8.342 revistes.

La base de dades permet la consulta de tots els sumaris inclosos a la base de dades per títol de la revista, autor o article i també per matèries. I té un servei d'alerta que possibilita a l'usuari donar-se d'alta a qualsevol títol; així quan s'introdueix un sumari nou se li envia automàticament per correu electrònic.

Cada títol de revista té un enllaç hipertext que uneix la base de dades de sumaris amb el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), en què es pot localitzar a quina biblioteca es troba la revista en el seu format imprès.

NOTÍCIES DE

RE CERCA 17

A més, incorpora un formulari electrònic que permet fer les sol·licituds de préstec interbibliotecari de manera automàtica. Això representa un estalvi de temps i una major fiabilitat de les dades, ja que, des del mateix sumari que s'està consultant, es pot enviar la sol·licitud de l'article que interessa obtenir sense haver de prendre nota de les dades ni haver-les de tornar a escriure.

C) La base de dades de tesis doctorals TDC@T

TDC@T és la base de dades que conté tesis doctorals llegides a les universitats de Catalunya a text complet en format electrònic. Permet fer cerques per autor, títol, matèria, universitat, etc., i dóna accés al text complet de la tesi.

Les tesis s'hi incorporen amb l'autorització prèvia de l'autor i a mesura que es presenten en alguna de les universitats participants. Està previst també recuperar tesis llegides durant els últims anys per a incloure-les a TDC@T.

Els objectius, i beneficis, del TDC@T són:

- Difondre, arreu del món i a través d'Internet, els resultats de la recerca universitària catalana.
- Oferir als autors de les tesis una eina que incrementa l'accés i la visibilitat del seu treball.
- Incentivar la creació i l'ús de la producció científica pròpia.

Actualment, el TDC@T té ja incorporades més de 500 tesis. La importància del projecte per a la recerca i per als investigadors a Catalunya i la seva potencialitat creixent és més que manifesta.

Les grans col·leccions especials (en paper) (special collections)

Si bé, com hem dit al començament, la col·lecció bibliogràfica de la Biblioteca de la UPF és encara jove i poc desenvolupada, en canvi acull, procedents de donacions o cessions o també de compra, algunes col·leccions especials de gran valor científic, pel seu valor unitari i

homogeni d'especialització temàtica, per a la recerca i els treballs d'investigació.

Podríem citar, entre d'altres, les col·leccions següents:

— La col·lecció de la Biblioteca de l'Institut Universitari Jaume Vicens i Vives

Aquesta col·lecció, donada majoritàriament pel professor Josep Fontana i Lázaro, té com a temàtica principal la història econòmica i social moderna i contemporània d'Europa i de Catalunya en particular.

— La col·lecció d'Estudis Orientals

Aquesta col·lecció, que conté documents que fan referència als països de l'Extrem Orient, especialment la Xina i el Japó, destaca per la seva singularitat en l'àmbit acadèmic català i espanyol, amb tan poca tradició d'estudis orientals.

— La col·lecció Arxiu INPUT

L'INPUT (International Public Television) és una associació cultural internacional de caràcter no governamental que agrupa professionals de l'àmbit de la televisió pública. El seu objectiu fundacional és promoure el caràcter de servei públic de la televisió, col·laborant amb els professionals i promocionant la creativitat mitjançant l'intercanvi d'experiències i d'informació.

La principal activitat de l'INPUT és la convocatòria d'una conferència anual en què es presenten els programes de televisió més significatius, seleccionats internacionalment, per la qualitat de la seva producció o pel seu valor científic i/o artístic.

El conjunt de programes (en format videocasset VHS) corresponents a les diferents conferències anuals, així com tota la documentació associada a l'organització, constitueixen l'Arxiu INPUT. Des de 1994, aquesta col·lecció documental està dipositada, i disponible per als estudiosos de la televisió, a la Biblioteca de la UPF.

— La col·lecció Alois M. Haas

Aquesta col·lecció, en fase de processament tècnic, aplega la donació feta pel professor Alois M. Haas a la UPF. És un fons unitari i de gran valor científic centrat temàticament en la història de les religions i la mística, amb la presència de matèries relacionades (art, literatura, filosofia, etc.).

— La col·lecció Cambra de Comerç

de Barcelona

Conté els documents del fons bibliogràfic de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona en règim de cessió a la UPF. Es troba també encara en fase de processament tècnic.

El fons bibliogràfic històric de la Cambra té un valor excepcional per als investigadors i estudiosos de l'economia espanyola de finals del segle XIX i els dos primers terços del segle XX. És un fons que tracta bàsicament sobre temes econòmics i empresarials, que s'ha anat configurant des de la fundació de la Cambra, l'any 1886.

El préstec interbibliotecari

El préstec interbibliotecari probablement no necessita presentació, ja que es tracta d'un servei "clàssic" en el món de les biblioteques universitàries; però no per això menys eficaç, útil o necessari. Com ja és conegut, el servei de préstec interbibliotecari té com a objectiu l'intercanvi i l'obtenció de documents entre diferents biblioteques.

És el servei que permet que un usuari de la Biblioteca de la UPF pugui obtenir, si el necessita, un document (original o còpia) que es trobi en qualsevol altra biblioteca de Catalunya, de l'Estat o del món. La utilitat del servei per als investigadors és indubtable.

Cal fer notar que en els últims anys el servei de préstec interbibliotecari ha millorat molt per causa dels avenços organitzatius i de funcionament derivats de la voluntat de les biblioteques implicades i també per causa dels progressos tecnològics que permeten una major agilitat en la gestió. El cas de les millores introduïdes en el préstec interbibliotecari en el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC) en l'àmbit català o a REBIUN (Red de Bibliotecas Universitarias Españolas) en l'espanyol són dos casos pròxims i molt notoris.

Montserrat Espinós

(Vegeu també NOTÍCIES DE RECERCA UPF, núm. 10)

Control solar: UV

INICE (Institut d'Investigacions Científiques i Ecològiques) és una organització d'àmbit estatal amb seu central a Salamanca, que va començar les seves activitats al 1975, i que té com a objectiu fomentar la investigació entre els joves. Un dels projectes principals és l'EXPORECERCA JOVE, de periodicitat anual, en què els joves entre 12 i 30 anys exposen els seus treballs de recerca.

Enguany, el primer premi en la categoria superior (tercer cicle universitari i Postuniversitari) l'ha guanyat l'equip investigador de la UPF, format per Francesc Guix Ràfols, Carlos Masdeu Àvila, Josep Oriol Nicolás Pallejà i Daniel del Toro Ruiz, estudiants de tercer curs de la llicenciatura en Ciències Experimentals i de la Salut de la Facultat de Ciències de la Salut i de la Vida, amb la supervisió dels doctors Miguel Ángel Valverde i Francisco José Muñoz López, professors de Fisiologia de la UPF.

L'objectiu del projecte ha estat el desenvolupament d'un sistema fotosensible a la llum ultraviolada que indiqui, mitjançant un canvi de color, el moment a partir del qual es produeix un excés d'exposició a la radiació que comportaria un risc de patir càncer de pell. La principal prioritat del model és la seva facilitat de manipulació, cosa que en permetria la utilització habitual en situacions de risc d'irradiació ultraviolada, com és el bronzejat solar.

El resultat és un sistema de cintes

denominades *UV-control* d'un material molt lleuger amb una emulsió fotosensible que canvia de color quan la dosi de radiació ultraviolada sobrepassa els límits considerats segurs, que permet fins i tot l'aplicació del bronzejador sobre la cinta.

En tancar aquest número, ens assabentem que *UV-control* ha guanyat també el primer premi europeu en la categoria de tecnologia atorgat a l'exposició europea *Expo-Science Europa 2002* (ESE' 02), celebrada a Bratislava entre els dies 15 i 19 de juliol.

Més informació:

Francisco Muñoz
Departament de Ciències Experimentals i de la Salut
A/e: paco.munoz@cexs.upf.es
INICE CATALUNYA:
<http://www.inicecatalunya.com/index.htm>
EXPO-SCIENCE EUROPA:
<http://www.es2002.sk/>

Activitats

Setmana de la Ciència 2002, Del 6 al 17 de novembre

La Setmana de la Ciència és una iniciativa política europea que fa deu anys que se celebra de manera general, i que té per objectiu difondre la ciència i la recerca a la societat. Catalunya hi participa des de fa sis anys i la UPF hi ha intervingut en diverses ocasions.

Enguany s'estan organitzant unes visites guiades a les instal·lacions del Departament de Ciències Experimentals i de la Salut, i la seva proposta de futur: el Parc Científic i Tecnològic de Barcelona, com també al Departament de Tecnologia i la seva proposta de futur: l'Estació de la Comunicació.

Premis

Isabel Sánchez de Movellán Torent, professora de l'àrea d'Història del Dret, ha rebut el premi Pròsper de Bofarull d'Història Medieval 2002 atorgat l'abril del 2002 per l'Institut d'Estudis Catalans al millor treball d'investigació o a la millor tesi doctoral sobre història medieval de les terres catalanes. La tesi doctoral, llegida el 7 de novembre del 2001 a la UPF, duia per títol "La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)", i va ser dirigida pel Dr. Tomàs de Montagut, catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions.

El professor del Departament de Ciències Polítiques i Socials, Vicenç Navarro, ha estat guardonat amb el premi Anagrama d'assaig pel llibre *Bienestar insuficiente, democràcia incompleta. Sobre lo que no se habla en este país*. El text aporta dades sobre la situació de la qualitat de vida i el benestar social a Espanya.

El professor Rafel Argullol ha estat guardonat amb el primer premi d'assaig Casa de América-Fondo de Cultura Económica pel llibre *Una educación sensorial. Historia personal del desnudo femenino en la pintura*. El text és una barreja d'assaig i narració.

Eva Pujades, professora del Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual, ha rebut el premi d'investigació sobre comunicació de masses que convoca el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) pel treball *Els discursos sobre la televisió de qualitat*.

“Study of reactive oxygen species (ROS) and nitric oxide (NO) as molecular mediators of the sepsis-induced diaphragmatic contractile dysfunction. Protective effect of heme oxygenases”

Esther Barreiro Portela
Departament de Ciències Experimentals i de la Salut
 Director: **Sabah Hussain**
 Tutor: **Joaquim Gea**

“El análisis del nuevo discurso político. Acercamiento metodológico al estudio del discurso persuasivo audiovisual”

Aránzazu M. Capdevila Gómez
Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual
 Director: **Jordi Pericot i Canaleta**

“La contabilidad de gestión como instrumento de control de gestión en las entidades de depósito. El caso de las cajas de ahorro españolas”

Jordi Carens Fuster
Departament d'Economia i Empresa
 Director: **Oriol Amat i Salas**

“Marcas cohesivas y construcción del sentido: análisis y comparación de estrategias”

Montserrat Cunillera Domènech
Institut Universitari de Lingüística Aplicada
 Directora: **Mercè Tricás Preckler**

“Els actes de comunicació processals”

Noelia Furquet Monasterio
Departament de Dret
 Director: **Francisco Ramos Méndez**

“La fabricación de la fábrica. Trabajo político a la Catalunya cotonera (1784-1884)”

Albert García Balaña
Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives
 Director: **Josep M. Fradera Barceló**

“Essays in Game Theory”

Matthias Messner
Departament d'Economia i Empresa
 Director: **Antonio Cabrales Goitia**

“El acusador particular en el sistema procesal penal español”

Raúl Eduardo Núñez Ojeda
Departament de Dret
 Director: **Francisco Ramos Méndez**

“La problématique identitaire dans l'oeuvre d'André Gide”

Rosa M. Pérez Castañeda
Departament d'Humanitats
 Directora: **Montserrat Cots Vicente**

“Els noms col·lectius catalans: descripció i reconeixement”

Elisabet Solé Solé
Institut Universitari de Lingüística Aplicada
 Directora: **M. Teresa Cabré Castellví**

NOTÍCIES DE RECERCA és una publicació trimestral que informa dels treballs i activitats de recerca dels treballs i activitats de recerca que duu a terme la comunitat científica de la Universitat Pompeu Fabra.

Direcció:
Josep Maria Antó,
 vicerector de Política Científica de la UPF

Coordinació i redacció:
Cristina Junyent,
 Gabinet de Rectorat

Assessorament:
 Servei de Recerca

Edició:
 Gabinet del Rectorat
 Plaça de la Mercè, 10-12
 08002 Barcelona
 Tel.: 93 542 20 00

Disseny gràfic:
 Enric Satué

Impressió:
 CEGE, Creaciones Gráficas.
 Carrer Ciutat d'Asunción, 42
 08030 Barcelona

ISSN:
 1576-0995

Per donar a conèixer els vostres treballs de recerca i altres investigacions, poseu-vos en contacte amb:

Cristina Junyent
 Gabinet de Rectorat
 Pça Mercè, 12
 08002 Barcelona
 Tel.: 93 542 22 09
 A/e: noticies.recerca@grup.upf.es